

Hirugarren sektorea zaintzen krisiaren aurrean: pertsona nagusien alorra aztergai

(The third sector facing the care crisis: analysis on the elderly sector)

Etxezarreta Etxarri, Enekoitz

Euskal Herriko Unib. (UPV/EHU). Gasteizko Enpresa Ikasketen U.E. Ekonomia Aplikatua
I Saila. Comandante Izarduy, 23. 01006 Vitoria-Gasteiz
enekoitz.etxezarreta@ehu.es

Bakaikoa Azurmendi, Baleren

Euskal Herriko Unib. (UPV/EHU). Zuzenbide Fak. Ekonomia Aplikatua I Saila.
Pº Manuel de Lardizábal, 2. 20018 Donostia
baleren.bakaikoa@ehu.es

Zurbano Irizar, Mikel

Euskal Herriko Unib. (UPV/EHU). Ekonomia eta Enpresa Zientzien Fak. Ekonomia
Aplikatua I Saila. Elcano, 21. 48008 Bilbo
mikel.zurbano@ehu.es

Jaso: 2012.09.27

BIBLID [ISSN: 1137-442X, eISSN: 2255-1077 (2012), 15; 77-102]

Onartu: 2012.10.18

Jarraian aurkezten dugun artikuluan hirugarren sektoreak zaintzen esparruan zein toki betetzen duen eta etorkizuneko zein erronka dituen aztertzen da. Horretarako analisi empirikoa Euskadi eta Gipuzkoako pertsona nagusiei bideraturiko gízarte-zerbitzuen sektorearen azterketan oinarritzen da, hurbilketa hau ikerkuntza metodo kuantitatibo eta kualitatiboen bitartez eginez. Hirugarren sektoreko erakundeek tradizionalki esparru hauetan eginiko ekarpena garrantzitsua izanagatik ere, etorkizuneko erronka berrietara egokitu beharrak sakoneko aldaketak egin beharrean kokatzen ditu erakundeok, enpresa egitura sendoagoak osatuz, gízarte-ekonomiaren erreferentziari jarraituz.

Giltza-Hitzak: Zaintzaren krisia. Pertsona nagusiei bideraturiko gízarte-zerbitzuak. Hirugarren sektorea.

En el artículo que presentamos a continuación se estudia el lugar que ocupa el tercer sector terciario en el ámbito de la atención de los mayores, y los desafíos que éste habrá de afrontar. El análisis empírico se basa en el estudio del sector de los servicios sociales dirigidos a las personas mayores en Euskadi y Gipuzkoa, realizándose esta aproximación por medio de los métodos de investigación cuantitativo y cualitativo. Si bien la aportación realizada tradicionalmente en estos ámbitos por las instituciones del tercer sector no deja de ser importante, la necesidad de adecuación a los nuevos desafíos del futuro coloca a estas instituciones en la obligación de realizar profundos cambios, a fin de constituir estructuras empresariales más sólidas que continúen con la referencia de la economía social.

Palabras Clave: La crisis de la atención. Servicios sociales dirigidos a las personas mayores. Tercer sector.

Cet article explore la place des activités de soins à la personne au sein du tiers secteur tertiaire et les défis à relever pour l'avenir. Pour cela, on a mené une étude empirique, basée sur une analyse des services sociaux de prise en charge des personnes âgées d'Euskadi et de Gipuzkoa, grâce à une méthode à la fois quantitative et qualitative. En effet, les organismes du secteur tertiaire jouant traditionnellement un rôle important dans ce domaine sont confrontés à une nécessité de changement en profondeur pour être à même de relever ces défis, en mettant en place des structures internes saines et en suivant les référents sociaux et économiques en la matière.

Mots-Clés : Crise des soins. Services de prise en charge des personnes âgées. Secteur tertiaire.

1. SARRERA

Jarraian aurkezten dugun artikuluaaren helburu nagusia hirugarren sektoreak pertsona nagusiei bideraturiko gizarte-zerbitzuetan, Euskadi mailan oro har eta Gipuzkoan konkretuki, egun betetzen duen tokia aztertzea da. Horretarako, lehen lehenik esparru honetan sektore informalak duen esanguraren analisia burutzen da, bigarren atal batean aztertzeko hirugarren sektoreak zer dimentsio kuantitatibo duen gainerako hornitzaile formalen aldean, hots, erakunde publiko eta pribatu kapitalistekin alderatuz. Azken atal batean esparru honetan adituak eta arduradunak diren zenbait pertsonen diskurtsoekin osaturiko analisi kualitatiboa gehitzen da, hirugarren sektorearen etorkizuneko erronka nagusiak zertan diren ebazteko helburuarekin. Azken atal batean, lan honetatik ateratako konklusioak finkatzen dira eta gure iritzian etorkizunera begira zabaltzen diren ikerketa lerro nagusiak seinalatzen dira.

2. ABIAPUNTUA: EUSKADIKO ZAINTZEN EREDUA ETA HONEN HAUSTURA

2.1. Zaintza informalen irismena: Espainia eta Euskadiren datuak

Espainia mailako daturik berrienetatik abiatuz, IMSERSO-k gaiari buruz argitaraturiko azken txostenaren arabera (Rogerero, 2010), datuak honakoak lirateke: laguntza pertsonalak jasotzen dituzten pertsona nagusien %89ak zaintza informala jasotzen du, eta horien artean %77,5arentzat zaintza informala da jasotzen duen laguntza bakarra.

Laguntza formala jasotzen dutenen artean, pertsona nagusien %6,4ak laguntza formal pribatua soilik jasotzen du, eta %4ak gizarte-zerbitzu publikoak bakarrik. Hortaz, zaintza formalaren esparruan, etxeko-langileek emaniko laguntza publikoki finantzaturiko gizarte-zerbitzuena halako bi litzateke: hiru pertsonatik bi zaintzaile partikularren bitartez zaindua da eta bat gizarte-zerbitzuetako profesionalen bidez. Baliabide formal eta informalak uztartzen dituzten pertsona kopurua ere oso mugatua da, zaintza informala jasotzen duten pertsonen %8,1ak soilik ordaintzen baitu zaintzaile partikular baten zerbitzuak jasotzeko, eta apenas %3,8ak uztartzen baitu zaintza informala gizarte-zerbitzuekin (Rogerero, 2010).

Zaintzaile informalen artean bikotea (emazteak nagusiki) eta alabak dira zaintzaile nagusiak (%28ren bueltan bi kolektiboak), baina egiazki alabak dira, bai horiek soilik edo bai bestelako familiarren baten laguntzaz, laguntzarik gehien eskaintzen dutenak (% 40aren bueltan). Era berean, zaintzaile informalek ez dute zaintza formaleko zerbitzuen laguntzaz baliatzeko ohiturarik, guztira zaintza informala jasotzen duten pertsonen %12ak baino ez baitu jotzen horiek zaintza formaleko zerbitzuekin osatzera.

Azken datu horietatik lehenago eginiko hainbat ikerlan emaitzekin gurutzatuz, Espainiako zaintza lanen gizarte-egituraketari buruzko ondorio ezberdinak atera litezke. Lehenik, esparru informalarren garrantzia hori azken hamarkadan murriztu baino mantendu egin dela esan liteke (IMSERSO, 2005: 3), eta

azken boladan, Mendekotasun Legea indarrean jarriz geroztik batik bat esparru informalean emaniko laguntzen kopurua handitzen joan dela baieztatu liteke (Cervera et al, 2009). Bigarrenik, eta sarri askotan hain argi esaten ez bada ere, esparru familiarra esatea andrazkoak esatea dela baieztatu behar litzateke, zaintza familiarren esparruan (ere) andrazkoak baitira lan-kargarik handiena beregain hartu dutenak betidanik. Hirugarrenik, beste joera bat da geroz eta indar handiagoz sartzen ikusten dena: etxeko-langile ordainduen bidez (%14) zaintzeko joera, alegia. Azken puntu honetan hautematen da ziur aski azken hamarkadako joera aldaketarik esanguratsuenetako bat: esparru informalaz gain laguntza formala jasotzen zuten pertsonen erdiek zaintzaile partikularren laguntza jaso izana aitortzen zuten (gizarte-zerbitzuen aurretik), eta herrialde hegoamerikarretako etorkin nagusiki andrazkoen kolektiboa da geroz eta neurri handiagoan zaintza lanen karga bereganatzen ari dena (IMSERSO, 2005:46).

Taula 1. Espainiako pertsona nagusi ez-instituzionalizatuek jasotako zaintza-mota, esparru formal eta informalaren arabera, 2003

	Biztanleria	%
Guztira	1.292.893	100
Zaintza informala bakarrik	1.001.376	77,5
Zaintza informala eta zaintza formal pribatua	104.787	8,1
Zaintza formal pribatua bakarrik	82.817	6,4
Zaintza informala eta zaintza formal publikoa	48.945	3,8
Zaintza formal publikoa soilik	51.279	4,0
Zaintza formal publikoa eta pribatua	3.689	0,3

Iturria: Rogero, 2010:213 (itzulpena gurea)

Euskadiren errealitatea aztertzen duten dokumentuetara joz gero, berriki Eusko Jaurlaritzak INGEMAREN laguntzaz argitaraturiko *Pertsona Nagusien Bizi Baldintzen Inkesta* (ECVPM - Euskadi 2010) ere esparru familiarrean emaniko zaintzen nagusitasuna azaleratzen da, nahiz eta estatu mailako datuek baina portzentaje apalagoak eman. Honela, 60 urtetik gorako pertsona ez instituzionalizatuek jasotako laguntza guztien %52 familiarren aldetik jasotzen dute soilik eta %72ak familiarra gehi bestelako laguntza formalen konbinazioa da hautatzen dutena. “Gizarte-babeseko ejertzito ikusezin” hori, nagusiki pertsona nagusien alabek eta geroz eta neurri handiagoan etxeko-langile gisa diharduten emakume etorkinek osatuko luketela ere baieztatzen da, eta hortaz, laguntza familiarren atzetik %15,3ak etxeko-langile pribatuak kontratatzen ditu¹ eta %5,5ak jasotzen du gizarte-zerbitzu publikoren bat bakarrik. Zaintza mota bat baino gehiago jasotzen duten pertsona nagusientzako, beraz, mota horietako bat familiarra

1. Interesgarria da, zentzu honetan, etxeko-lan ordainduei buruz Larrañaga eta Jubeto-k (2008) Euskadiko errealitateari buruz eginiko ikerlanari erreparatzea.

da ia kasu guztietan (%98,9), eta hori usuago osatzen da zerbitzu pribatuekin (%66,5) gizarte-zerbitzuekin baino (%49,8) (Sancho, 2011).

Datu horiek, Espainiako kasuan legez, jarraikortasun bat agertzen dute denboran zehar, honen antzerako emaitzak lortzen baitziren 2006an Eustat-ek eginiko *Estadística de Demanda de Servicios Sociales/Necesidades Sociales 2006* (EDSS-2006) (Eustat, 2006) inkestan ere, nahiz eta analisia mendekotasun egoeran diren pertsonen kolektibo osoari buruz egina egon. Honela, eta (neurri batean) kolektibo ezberdinei bideraturiko datuak alderatzeak eskatzen duen zuhurtziaz jakitun, emaitza berdin antzekoak lortzen direla baieztatu liteke: beren etxegunetan diren mendeko pertsonen artean, mendekotasun larriko %62,9 eta mendekotasun apaleko %69entzat beren laguntzaile nagusiak sare informaletatik eratorzen ziren. Horien artean %46,3ak ez luke laguntza horiez gain bestelako kanpo-laguntza osagarririk jasoko (izan etxez-etxeko laguntza publiko eta pribatuen aldetik). Esparru familiarretik kanpo jasotako laguntza moten artean ere, etxez etxeko laguntza publiko zein pribatuen pisua antzerakoa zela ondorioztatzen zen (%21,5 eta %25,3 hurrenez hurren) (SIIS, 2007b:122).

Lehen aspektu horri dagokionez beraz, Euskadin ere esparru informalek duen garrantzia gainerako baliabideen oso gainera dagoela ondorioztatu behar litzateke. Ezaugarri horri bigarren bat gehitu behar litzaike, kontsultaturiko txosten gehienetan agerian geratzen dena: zaintzaile informalek baliabide formalez egiten duten erabilpena oso mugatua da. Aurtenetxe et al-en (2008) ikerlanean agertzen denez, zaintzaile informalak %80 pasatxok baliabide formalek berri izanagatik ere, %20k soilik eskatu du inoiz zerbitzu horietakoren bat, eta eskaturiko ia ehuneko ehunak jaso du eskaturiko zerbitzua.

Mier et al-en (2007) iritzian, baliabide formal eta informalak konbinaketarako ohitura falta hori oraindik zaintzaile informalak oso zabaldua dagoen uste batekin argudia liteke, hau da, pertsona nagusia bere etxean baino hobeto inon zaindua ez dagoenaren ustea, alegia. Kanpoko zaintzaileen laguntza pertsona nagusiaren intimitatearen aurkako erasotzat hartzea ere nahiko inpresio orokortua da. Honi loturik EDSS-2006 inkestan lorturiko emaitzetako batek argi gehiago ere eman dezake, bertan ondorioztatzen baita soilik jotzen dela baliabide publikoetara zaintza lanak ezaugarriek familien baitan tentsio-egoera garrantzitsuak sortzen dituztenean, hots, mendekotasun maila larriagoek edo egoera familiar zaurgarriagoek sorturiko tentsio-egoeren konponbide gisa (SIIS, 2007b:132).

Zentzu horretan, eta orain arte mahai gaineratutako datuetatik ondorioztatzen denez, Euskadiko zaintza ereduak ez da arestian azalduko espainiarraren oso disparekoa, nahiz eta esparru informalaren garrantzia apur bat apalagoa den zerbitzu publikoen estaldura handiago baten ondorioz. Preferentzien esparruan ere, EAE-ko biztanleen aldetik zerbitzu publikoen aldeko eskari handiagoa suma liteke Estatuko datuekin alderatuz, dela bertan hedadura publiko handiagoa delako edo dela horien kalitatearen pertzepzioa hobea delako. Dena den, pertsona nagusien zaintza esparru nagusia, esparru informala dela dudarik ez dago (%72), eta horien osagarri diren zaintza formaleko mekanismoen artean

pribatu eta publikoen arteko oreka handiago bat antzematen da, beti ere lehenengo horien aldekoa izanik balantzea. Dena den, inondik inora ere ezingo genuke bi sistemen ordezkagarritasun eredu batez jardun, laguntza formala ia kasu gehienetan laguntza informala osagarri baita, eta oraindik orain nahiko mugatua soilik laguntza formala jasotzen dutenen proportzioa (%21 eskas).

2.2. Zaintzaren eredu familiaristaren haustura

Datuek agerian utzi dute Espainia zein Euskadiko zaintzen eredu baliabide formal eta informala osagarritasun eredu bat litzatekeela, ordezkagarritasun eredu bat izan beharrean. Mekanismo nagusia zaintza informala da, eta baliabide formalek jotzen da lehen horiek gainezka egiten duten kasuan soilik (mendekotasun larriko egoeretan, batik bat).

Gure zaintza sistemetan esparru informal-familiarak duen pisu ikusita, duda handirik gabe baieztatu liteke “ongizate-erregimen familiarista”ko gizarte bati erantzuten diola bete-betean (IMSERSO, 2005), nagusiki bi arrazoigatik: politika publikoen aldetik ontzat jotzen delako familiei dagokiela beren kideen ongizatearen kargu hartzea eta, era berean, beste herrialde europarretan baino politika publiko murrizgabeak garatu baitira esparru familiarren babeserako (Esping-Andersen, 2002).

Halaber, Espainia Europako gainerako herrialdeekin erkatu izan duten analisietan bi emaitza nagusi agertzen direla ikusi da: batzuen iritziz Espainiak eredu kontinentaleko herrialdeen lortzari jarraituko lioke nahiz eta herrialde horietan ageri den baliabide formala hedapen mailarik lortu ez duen (Esping-Andersen, 2000), eta beste batzuen iritziz, Espainiak eredu mediterraneo edo hegoaldeko eredu europar argi bati erantzun lioke, nabarmen bereiziz hortaz eredu kontinentaleko herrialdeetatik (Bettio eta Plantenga, 2004).

Zenbait autorek ohartarazi dute ordea, azken urteotan zaintzen eredu familiarista honen iraunkortasuna zalantzan jartzen duten hainbat gizarte-fenomeno gertatzen ari direla.

Familia esparruko elkartasun eredu hau berregituraketa prozesu sakon batean sartzen ari dela argudiatzen da, hortaz, nagusiki batera etorri diren hiru aldaketan eskutik: i) zaintzaile potentzialen eskaintza gertaturiko murrizketa eta epe luzeko zaintza beharrianak dituzten pertsona nagusien kopuru hazkundera, batetik; ii) familia eredu tradizionalen emaniko aldaketak², eta; iii) emakumearen gizarte-posizioan gertaturiko aldaketak, nagusiki bere lan munduratzeko progresiboarekin lotua, zeinak biztanleria zaintzailea gutxitzeaz

2. Rodríguez Cabrero-k (2004), zentzu horretan, bikoteen banaketa-tasen gorakada, guraso bakarreko familien hedapena edota 30 urtera arte gurasoen etxean bizi diren seme-alaben existentzia azpimarratzen dituen moduan, IMSERSO-k (2005b) bestelako faktore batzuk ere aipatzen ditu: familia hedatuko ereduaren desagertzea, ezkontza-adinaren atzerapena, familien mugikortasun geografiko handiagoa, pertsona bakarreko etxeguneen hedapena, izatezko bikoteen ugartzea, familia-etorkinen ugartzea, etab.

batera, zaintza lanetara bideratu ahal diren orduen murrizketa dakarren (Rodríguez Cabrero, 2004).

Autore gehienek aipatuko dute ereduaren haustura nagusiki eskaria eta eskaintzaren arteko desoreka batetik eratorzen ari dela: alde batetik zaintza-beharrizanean den giza taldearen bolumena handitzen ari da (nagusiki gizartearen zahartzearen eskutik) eta bestetik familiek horiek beren baitan artatzeko agertzen duten gaitasuna apalagoa da, bai ugalkortasun-tasa apalagoek bultzatuta baina baita emakumeen lan merkaturatze progresiboan dela medio (IMSERSO, 2005:56). Testuinguru honetan galdera begien bistakoa da: posible al da familiek hartzea orain arte bezala aurrerantzean ere pertsona nagusien zaintzaren ardura nagusia? Eta hala ez bada, nola gertatzen ari da ardura-banaketa berrien prozesu hau? Noren kaltetan eta noren mesedetan ari da gertatzen?

Galdera horien erantzunak ematerakoan zenbait autorek “zaintzaren krisi” gisa identifikatu duten prozesuaz dihardute, zaintzen gaineko arduren banaketa-ereduan ematen ari den desorekatze prozesu konplexuari erreferentzia eginez (Pérez Orozco, 2006). Horien irudiko begien bistakoa da orain arte indarrean izan den “zaintza ereduetan” pitzadura nabarmenak gertatzen ari direla, eraldaketa horien erroak oso sakonak direlarik, orain arte indarrean mantenduriko “lanaren banaketa sexualaren” egituran gertatzen ari baitira.

Zaintza lanen ardura banaketa berria nagusiki bi prozesu kontraesankorren bidetik ematen ari da egileon iritzian: batetik etxeguneen “externalizazio” prozesu bat hauteman liteke (Precarias a la deriva, 2005), non zenbait etxegunetan zaintza lanak kanpo zerbitzuen bitartez (publiko zein merkatukoak) hornitzen hasi baitira eta bestetik, “externalizazio” hori gainerako gizarte-egiturek hartu nahi ez dituzten erantzukizunen testuinguruan ematen ari da, hots, ez estatuak ez merkatuak beregain hartzen ez dituzten erantzukizunen testuinguruan.

Honela, estatuak (kasu honetan espainiar estatuak) ez du egileon iritziz gizarte-eskubideen inguruan funtsezko eraldaketarik indarrean jarri, oraindik ere zaindua izateko eskubideak familia-unitateari lotuta agertzen baitira, eta horiez baliatzeko gizarte-baldintzapen hertsia ezartzen baitira. Beste aldetik, merkatuek enpresa pribatuen eskutik beren protagonismoa handitu dute zaintzen esparruan, nahiz eta honek ez duen berarekin ekarri zaintza lanen gaineko ardurarik beregain hartzea. Merkatuaren protagonismo handiago hau zaintza zerbitzuen horniduran enpresa pribatuen ugaritzean islatu da, esparru horietan aurki litezkeen mozkinen erakarrita³.

3. Dena den, espainiar estatuan oraindik orain zerbitzu horiek merkatuan erostea oso modu mugatuan egiten da zenbait herrialde europarrekin alderatuz, ekonomia informalak pisu erlatibo handia izaten jarraitzen baitu (Carrasco eta Rodríguez, 2000). Merkatu-alternatibaren erabilpen murriz hori, ez da soilik ulertu behar irizpide ekonomiko hutsetatik, badira, era berean, Carrasco eta Rodríguez-ek (2000) argudiatzen dutenaren ildotik bestelako alderdi etiko eta moralak ere, bali-zko eskaria asko uzkuzten dutenak batik bat amatasunari lotzen zaion zaintzaren kultura altruista bati lotuak.

Ez estatuak ez merkatuak beregain hartu ez dituzten arduren ondorioz, analista feministek nabarmentzen dute zaintzaren birbanaketa hori modu atzerakoian ematen ari dela, berriro ere etxeguneen esparruaren gain erortzen ari baita zaintza-lanen ardura banaketa. Birbanaketa berri honek, ordea, ezaugarri berriak azaltzen ditu. Lehenik, arestian aipatu dugun bezala, egun bizikidetzaren unitateetan eredu eta egoeren aniztasun handiago bat agertzen bada ere, oraindik ere lehentasunezko paper bat jokatzen du “odolezko” familiak zerbitzu horien horniduran. Bigarren, IOÉ Kolektiboak (2001) aztertu duen gisan, birbanaketa honek klase egiturekin erlazio zuzen bat agertzen du, oso ezberdin aplikatu baita errenta altuko edo baxuko etxeguneetan: lehen horiek izan dira beren eros ahalmen handiagoa baliatuz kanpo zerbitzuak erosi ahal izan dituztenak, eta bigarrenei, existitzen diren kasuan zerbitzu publikoen aukera baino ez zaie geratzen.

Ondorioz, zaintzaren krisia ebazteko hartzen ari den modu atzerakoia arazoak emakume batzuetatik besteetara transferitzea dakarrela ikusten da, beti ere emakumeen arteko botere ardatz ezberdinen bitartez, eta gizonezkoak kate horietatik guztiz kanpo kokatzen direlarik. Kate horiek hain izan litezke luze, zabal eta konplexuak, ez-monetazko esparru domestikoak gainditzeaz gain, nazioz gairik ere izan baitaitezke, zenbait autorek izendatu izan duten “afektuaren kate mundialak” (Hochschild, 2001) edota “zaintzaren kate globalak” (Precarias a la deriva, 2004) ideien ildotik. Kate horien bitartez, zaintzen krisiaren nazioarteratzea ematen ari dela diote, arazoa nazioartera esportatzen delarik beti ere mendebaldearen hegemonia ekonomikoa eta klase, etnia eta generozko botere harreman globalen testuinguruan.

3. HIRUGARREN SEKTOREAREN PRESENTZIA EUSKADI ETA GIPUZKOAKO PERTSONA NAGUSIEN ZAINZA LANEN ESPARRUAN: ANALISI KUANTITATIBOA

Familia-egitura aldakor batean oinarritzen den sistemak iraunkortasun arazoak ager ditzakeela ikusita, eta ez estatuak eta ez merkatuak lehen hori ordezkatzeko moduko zaintza eskaintzarik ematen ez dutela kontuan hartuta, galderak ez-estatuko eta ez-merkatuko eragileen garrantzia aztertzeraz eraman gaitu. Zein litzateke, beraz, hirugarren sektore hori osatuko luketen eragileen presentzia? Eragile esanguratsuak al dira, edo kontrara, kasik hauteman ezina da horiek sistemaren iraunkortasunarengan duten eragina?

Galdera horiei erantzuten ahaleginduko gara jarraian egiten dugun analisi kuantitatiboan, analisia Euskadi mailatik hasiz Gipuzkoa mailaraino jaitsita. Dena den, emaitzak aurkeztu aurretik bi argipen kontzeptual: i) lehenik, hirugarren sektoreaz dihardugularik, mozkin asmorik gabeko erakundeez arituko gara atal honetan, eta; ii) zaintza lanez orokorrean aritu beharrean guk analisia sektore konkretu batean zentratu dugu, hain zuzen ere gizarte-zerbitzuen erabiltzaileen artean proportzionalki pisurik esanguratsuena duen gizataldearen analisian, pertsona nagusien sektorean, alegia.

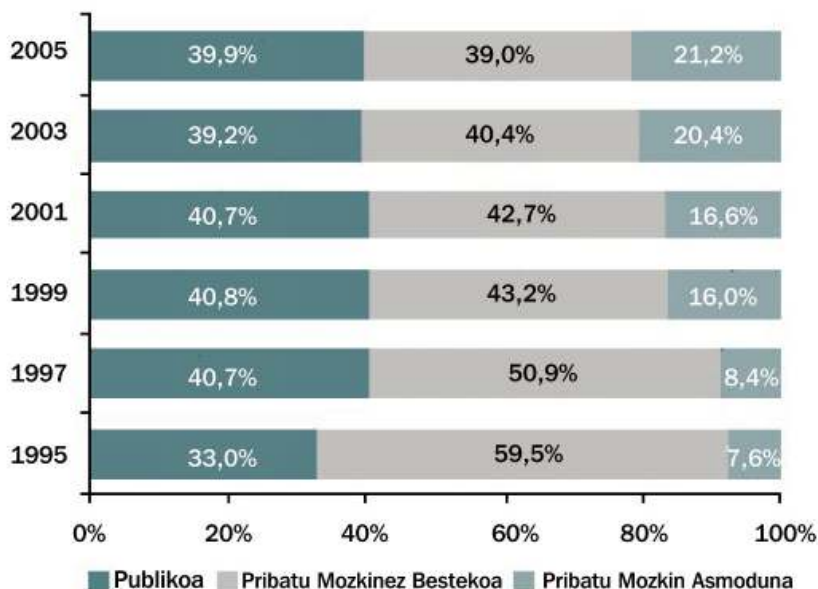
3.1. Zentroen titulartasunean Euskadin azken urteetan jazotako bilakaera

SIIS erakundeak Gizarte Ongizateko Euskal Kontseiluaren enkarguz urtez urte eginiko “EAE-ko Gizarte Zerbitzuen egoeraren inguruko txostenen” errepassoa da jarraian eskainiko dena.

Urteroko txostenetan lehen hurbilketa bat egiten da pertsona nagusiei bideraturiko zentroak bere osotasunean aztertzeko. Honela, egoitza-zentroez eta eguneko zentroez gain, analisi horietan bestelako bi ekipamendu nagusi barneratzen dira: zahar-etxeak batetik eta zaharren elkarteak bestetik. Zentro kopuruari dagokionean, gainera, azken bi horiek dira egoitza-zentroen atzetik ugarienak, eguneko zentroak halako hiru eta halako bi, hurrenez hurren. Horien kopurua baino, horien titulartasunaren analisia denez hemen jorratzen dugun afera, has gaitezen horien proportzio banaketa eta bilakaeraren inguruko aspektuak landuz.

“EAE-ko Gizarte Zerbitzuen egoeraren inguruko” VI. Txostenean (SIIS, 2007a), zentro horiek EAE-n izaniko bilakabidearen joera orokorrak aztertzen dira, titulartasunaren arabera, zentro publiko, mozkin bezeko eta mozkin asmoko zentroen bilakabide orokorra honakoak litzatekeelarik:

Grafikoa 1. EAE-ko pertsona nagusientzako zentroen banaketaren bilakaera, titulartasunaren arabera, 1995-2005

Iturria: SIIS, 2007a:81 (geuk moldatua)

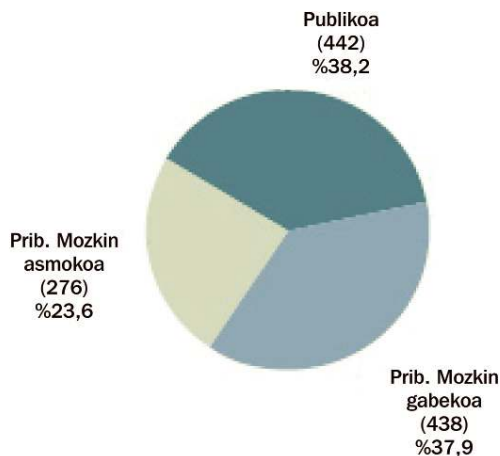
Lehen azterketa batean, hortaz, irudian agertzen den proportzio banaketa horrek zentro publikoen mantentze bat eta mozkin-asmodunen garrantzia handitze bat islatzen du, mozkinaz bestekoak direlarik erlatiboki pisurik handiena galtzen dutenak.

Zentroen osaeraren proportzio-banaketa horretatik hazkundearen balio absolututara joz gero, ordea, absolutuki ireki diren zentro berrien kopuruari erreparatuz joera are argiagoa agertzen da: 1995-2005 urte bitartean zentro publikoek %126,6ko hazkundera izan duten bitartean, mozkinaz besteko fundazio eta elkarten zentroek %22,8ko hazkundera ia hautemanezina izan dute eta mozkin-asmodun enpresen menpeko zentroek berriz %425ekoa.

Hazkundera tasa horiek ordea bere benetako neurrian baloratu behar lirateke. Lehenik, termino absolututan zentro publiko berri gehiago zabaldu baitira (243) mozkin-asmodunak baino (187). Hargatik, mozkin-asmodunen hazkundera tasa handiak azpian gordetzen duena da 1995an ia existitzen ez zen modalitateak 2005ean lorturiko stock garrantzitsua, proportzioan %7ko garrantzia izatetik %21eko garrantzia izatera igaroko dena, baina kasu guztietan zentro publikoen (%39,9) eta mozkinaz bestekoen (%39) oso azpitik geratzen delarik oraindik ere.

1995 urtetik 2005 urtera emaniko bilakaeraren patroia horrek jarraian aurkezten dugun banaketa utziko du EAE-rako, pertsona nagusiei bideraturiko zentroen titulartasuna publiko, pribatu eta mozkinaz bestekoen artean bereiziz:

Grafikoa 2. EAE-ko pertsona nagusiei bideraturiko zentroak, titulartasunaren arabera, 2007

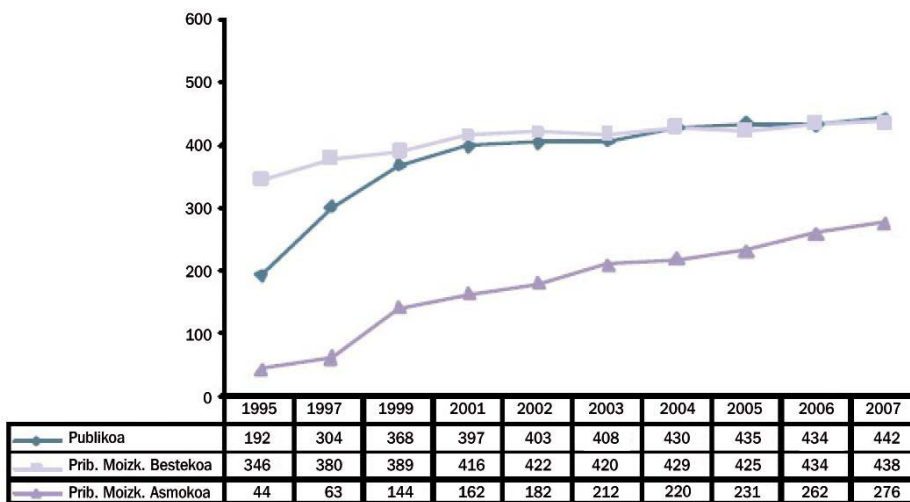

Iturria: SIIS, 2009b:17 (geuk moldatua)

Azken urte honetarako datuak behatuz, 1995-2005 urtealdirako marraztu den joera berresten dela esan genezake, nahiz aldaketa modu leunagoan gertatzen joan den: zentro publikoek ia bi puntu portzentualeko galera jasan dute (%39,9tik %38,2 izatera), mozkinaz bestekoek ere beheranzko joeran jarraitzen dute baina ez 90eko azken urteetako erritmoan (%39tik %37,9 izatera), eta mozkin azmodunek hazkundearekin jarraitzen dute, nahiz eta 90eko azken urteetako ez-tandarekin zerikusirik ez duen (%21,2tik %23,9ra).

Lehen ondorioa, hortaz, zentroen titulartasunari dagokionean: epealdi honetan agerturiko gizarte-premien eskari geroz eta handiago bati erantzuteko baliaturiko mekanismo nagusien inguruan zentro publikoen arrazoizko hedapenarekin batera (1995an halako bi pasatxo zentro publiko egonik 2007an) mozkin-azmodun zentroen hazkunde oso garrantzitsua emango da 1995-2007 urte artean, (apenas 44 zentro izatetik 276 zentro izatera igaroz) eta mozkinaz bestekoak apenas izango duten hazkunde aipagarriarik (346tik 438 zentrorara igaroz).

Grafikoa 3. EAE-ko pertsona nagusientzako zentroen bilakaera, titulartasunaren arabera, 1995-2007

Iturria: SIIS, 2009b:19 (geuk moldatua)

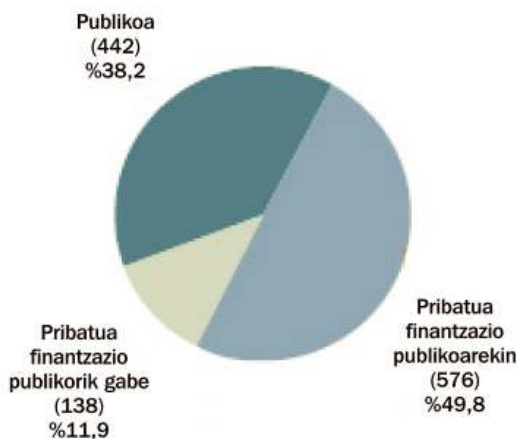
3.2. Zentroen finantzazio-ereduak aztergai: hiru eredu ezberdin?

Bi gauza ezberdin dira zentroen analisia, orain arte egin dugun bezala, bere titulartasunaren arabera egitea edo analisia finantzazioaren ikuspegitik egitea. Nabadura garrantzitsua da kasu honetan, herri-erakundeek, lurralde

bakoitzean modu disparekoan izan arren, zentroak eta plazak subentzionatzeko politikak baliatzea praktika arrunta baita, bai ituntze-politiken bitartez eta baita norbanakoei zuzenduriko diru-laguntzen bitartez ere. Zentzu horretan, itunduriko zentro eta plazak izaera publikokoak direla ontzat joz gero, titulartasun banaketak emaitza ezberdinak ematen ditu.

Horren isla da jarraian agertzen dugun irudia, zentroak beren finantzazio iturrien arabera sailkatzeko, zentro publikoez gain, publikoki finantzatuak eta finantzazio publikorik gabeak bereizten dituena:

Grafikoa 4. EAE-ko pertsona nagusiei bideraturiko zentroak, finantzazioaren arabera, 2007

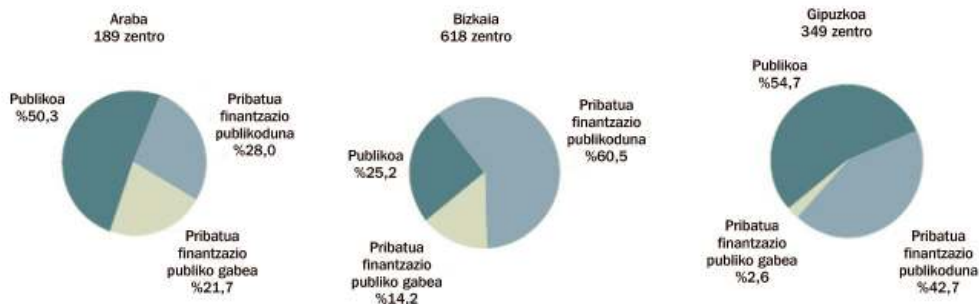

Iturria: SIIS, 2009b:17 (geuk moldatua)

Irudiak agertzen duen moduan, banaketa honek zentroen izaera publiko-agoa uzten du agerian, zentro publikoez gain (%40 inguruan), finantzazio publikoa jasotzen duten zentroak (%50en bueltan) batuz gero, apenas baitira herri-erakundeen inolako laguntzarik jasotzen ez duten zentroak.

Finantzazio publikoa jasotzen duten zentroak gehiengo osoa izan arren, errealitate nahiko disparekoak antzematen dira lurraldeen arabera, jasotako azken datuen arabera mapa hau azaltzen delarik 2007rako Araba, Bizkaia eta Gipuzkoarentzat:

Grafikoa 5. EAE-ko pertsona nagusiei bideraturiko zentroyen banaketa, lurraldea eta finantzazioaren arabera, 2007

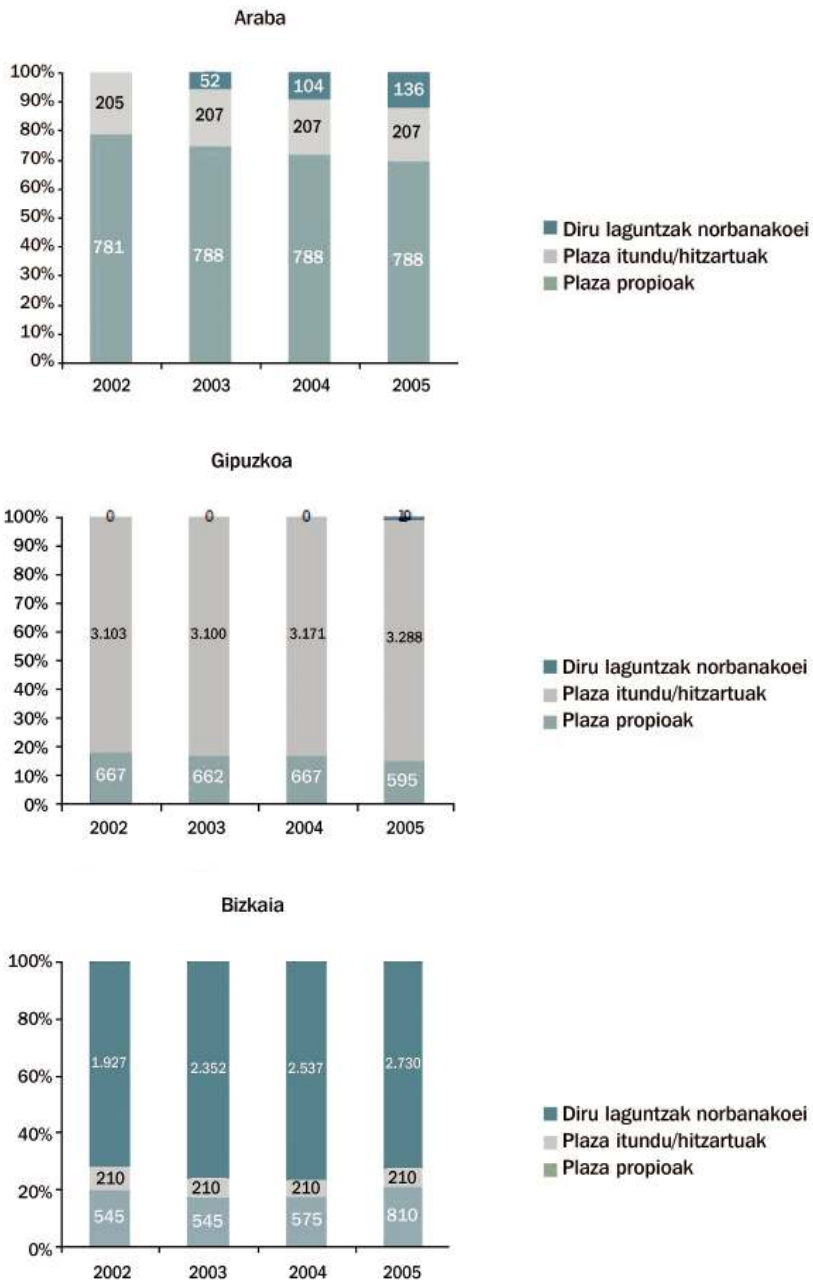
Iturria: SIIS, 2009b:18 (geuk moldatua)

Datuok arestian aipaturiko titulartasunaren analisiarekin gurutzatuz gero, lurralde bakoitzarentzako emaitza interesgarriak lortzen dira: i) Araban, zentro publikoak erdia baino zertxobait gehiago izan arren, enpresa pribatuen esku dauden zentroak (%22,8) eta finantzaziorik jasotzen ez dutenak (%21,7) tamaina garrantzitsua dute; ii) Bizkaian, zentro pribatuak gehiago dira publikoak baino (%25,2), nahiz eta finantzazio publikorik gabeko zentroyen tamaina nahiko txikia izan (%14,2); iii) Gipuzkoan, zentro publikoak erdia baino zertxobait gehiago izateaz gain, mozkinaz besteko erakundeen zentroak osatzen dute zentro pribatuen gehiengoa (%36,1), eta gainera, finantzazio publikorik gabeko erakunderik apenas dagoen (%2,6), hortik eratoritzen delarik Gipuzkoan betidanik mantendu izan den gizarte-ekimeneko erakundeekin ituntzeko tradizioa.

Hiru lurralde historikoetan pertsona nagusiei bideraturiko zentroyen finantzazio-ereduetan ageri diren ezberdintasunek, Euskadiko hiru ereduen hipotesia mahai gaineratzen dute: labor esanda, Araban eredu publikoa, Bizkaian eredu pribatua eta Gipuzkoan eredu itundua ote diren nagusi da ebatzi beharreko galdera.

Hipotesi hori kontrastatzeko interesgarria iruditzen zaigu jarraian erasten dugun taula, non jasotzen baita 2002tik 2005 urte bitartean Foru Aldundiek egoitza-zentroetan izaniko parte hartze ekonomikoa zein mekanismoren bidez bideratu izan den. Analisia oraingo honetan finantzazio publikoaren hiru mekanismo nagusien arabera burutzen da: aldundien plaza propioak sortzera bideraturiko diru-partidak batetik, aldundiek plaza pribatuak ituntzera bideraturikoak bestalde eta egoitza pribatuetako plaza ez itunduetara sartzeko erabiltzaileei emaniko diru-laguntza pertsonalak kontuan hartuz azkenik.

Grafikoa 6. Foru Aldundien finantzazioa duten guztizko plazekiko egoiztako plaza propioen portzentajea, 2005

Iturria: SIIS, 2006:16 (geuk moldatua)

Irudian ikus litekeenez, Arabako Foru Aldundiak esleituriko aurrekontuaren %80 kasi plaza propioak sortzera bideratu izan den bitartean, plazak ituntzeko %20 eskas gordetzen da eta erabiltzaileei emaniko diru-laguntzen mekanismoa progresiboki sartzen joan da. Hortik uler liteke, hortaz, arestian aipaturiko finantzazio publikorik gabeko zentroyen ugaritasunaren egitatea.

Bizkaiaren kasurako, berriz, arestian aipatu bezala plaza pribatuko egoitzen stocka handiagoa dela kontuan harturik, laguntza publikoa diru-laguntza pertsonaletara bideratu izan da neurri handienean orain arte, %70eko bueltan kokatuz aztertutiko urte guztietan. Plaza itunduen esangura, berriz, guztiz bazterrekoa da eta plaza propioena %20aren azpitik kokatzen da urte guztietan. Ondorioz argiena, hortaz, honakoa litzateke: Bizkaian ia plaza guztiak finantzatzen direla publikoki, baina ez ituntzearen bitartez, norbanakoei emaniko eskupekoen bidetik baizik.

Azkenik, Gipuzkoaren kasuan plaza itunduen mekanismoa gailentzen da besteen gainera nabarmen, aurrekontu publikoaren %80tik gorakoa izanik urte guztietan, eta diru-laguntzen bidea soilik hasi da erabiltzen 2005ean, oso modu mugatuan bada ere. Aipatu beharrekoa da, halaber, ituntze-politika hori Gipuzkoan bereziki planteatu izan dela gizarte-ekimeneko erakunde pribatuekin izaniko lankidetzaren estrategia baten baitan, arestian ikusi dugun moduan, Gipuzkoan esanguratsua baita titulartasun "sozialeko" egoitzen kopurua (plazaren %43 inguru).

Hiru lurraldeen arreta-ereduak hortaz, bere ezaugarri nagusien arabera, hiru eredu ezberdin gisa kontsolidatu dira: eredu arabarra plaza propioen eskaintza indartsu batean oinarritzen da, eredu bizkaitarrak beharrezko gehiengoa norbanakoei emaniko diru-laguntzen bidez asetzen du eta eredu gipuzkoarra, gizarte-ekimeneko erakundeekin hitzarmen eta ituntze politiken bidez bideraturiko lankidetzaren publiko-pribatuko eredu bat izatearren bereizten da.

3.3. Gipuzkoako hirugarren sektorearen argazki orokorra

Lehenik eta behin, gizarte-zerbitzuen esparrua bere osotasunean hartuz gero, hots, pertsona nagusiez gain gainerako gizarte-taldeei bideraturiko zerbitzuak ere kontuan hartuz, Gipuzkoako errealitatean mozkin asmorik gabeko erakundearen ehun garrantzitsu bat izan badela ondorioztatzen da.

Mozkin asmorik gabekoak dira erakundeak dagokien gehiengoa, eta baita boluntarioak mobilizatzeko ahalmenik handiena dutenak ere. Dena den, kopuruz gehiengoa izanik ere, datu hori ez doa horien kudeaketa ahalmenari lotuta, proportzionalki, erakunde publiko zein pribatuek baino zentro eta langile gutxiago kudeatzen baitute. Finantzazioari dagokionez, lehen taula honetan argi jasotzen da zein punturaino dauden erakunde pribatuak publikoki finantzatuak eta mozkin asmorik gabekoak pribatuen gainera.

Mozkin asmorik gabeko erakundearen kudeaketa ahalmenari loturiko datuak agerikoak dira, erakundearen banaketa langile kopuruaren edota zentro kopuruaren arabera eginez gero.

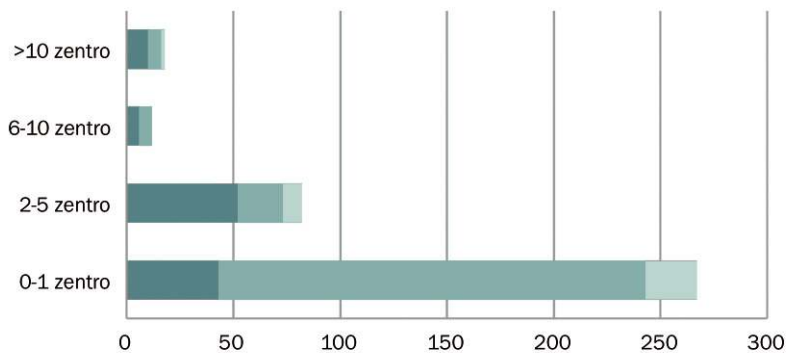
Taula 2. Gipuzkoako gizarte-zerbitzuetako erakundeen banaketa, titulartasunaren arabera, 2009

	Publikoa	Mozkina asmorik gabea	Enpresa pribatua
Entitateak	111	233	35
Zentroak	475	394	90
Bertako langileak *	1.498	2.686	4.529
Boluntarioak	87	8.812	
Gastuak guztira (milaka Eurotan)	362.623	141.683	152.947
Finantzazio publikoa %	92	62	34

Iturria: Eustat, Gizarte Zerbitzuen eta Gizarte Ekintzaren gaineko Estatistikak, 2009.

* Oharra: Bertako langileak diru bidezko soldataz ordainduriko edo ordaindu gabeko establezimenduarekin lan- edo estatutu-hitzarmena duten langileak dira eta borondatezkoak, zentroan lan egiten badute ere inolako lan-loturarik ez dutenak.

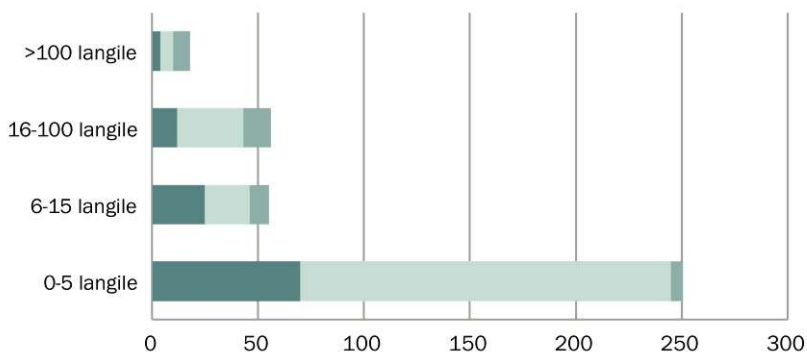
Grafikoa 7. Gipuzkoako gizarte-zerbitzuetako erakundeen banaketa, titulartasuna eta kudeaturiko zentro-kopuruaren arabera, 2009

	0-1 zentro	2-5 zentro	6-10 zentro	>10 zentro
■ Publikoa	43	52	6	10
■ Mozkin asmorik gabea	200	21	6	6
■ Enpresa pribatua	24	9	0	2

Iturria: Eustat, Gizarte Zerbitzuen eta Gizarte Ekintzaren gaineko Estatistikak, 2009.

Grafikoa 8. Gipuzkoako gizarte-zerbitzuetako erakundeen banaketa, titulartasuna eta langile kopuruaren arabera, 2009

	0-5 langile	6-15 langile	16-100 langile	>100 langile
■ Publikoa	70	25	12	4
■ Mozkin asmorik gabea	175	21	31	6
■ Enpresa pribatua	5	9	13	8

Iturria: Eustat, Gizarte Zerbitzuen eta Gizarte Ekintzaren gaineko Estatistikak, 2009.

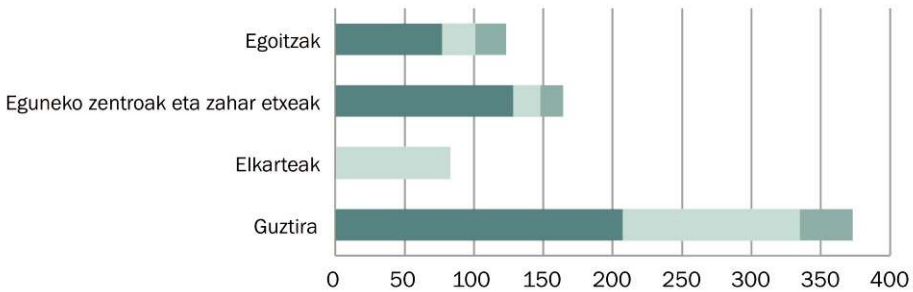
Bi tauletan argi jasotzen den bezala, mozkin asmorik gabeko erakunde gehiengoa 0-5 langile artekoak dira eta zentro bakarra kudeatzen dute. Kontrako muturrean, aldiz, enpresa pribatuak daude, horiek proportzioan askoz gutxiago izan arren, zentro handien (100 langiletik gorakoetan) kudeaketan gehiengoa baitira. Hala ere, aipagarria da ez direla erakunde pribatuak aldi berean zentro kopuru gehien kudeatzen dituztenak, hain zuzen ere 5 zentro baino gehiago kudeatzen dituztenen artean ia denak publikoak edo mozkin asmorikgabeak baitira.

Datuon interpretaziotik hortaz ondoriozta liteke, gizarte-zerbitzuen esparruan hedadurarik handiena dutenak, hots, eskaririk txikieneko esparruetan ere dihardutenak (eta beraz, zentro kopuru gehien kudeatzen dituztenak) publikoak eta mozkin asmorikgabeak direla (bigarren horiek gehiago), nahiz eta erakundeon tamaina oro har txikia izan. Enpresa pribatuak tamaina handiko erakunde jabe dira, eta zentro kopuru txikiagoa kudeatzen dute, esan nahi baita, eskari potentzial garrantzitsuko zentrozen kudeaketara emanak bizi direla. Mozkin asmorik gabeko erakundeak, orokorrean, erakunde txikiak dira baina erakunde handien artean publikoak baino gehiago dira. Eta azkenik, erakunde publikoen artean tipologia aniztasun handiagoa dago, baina orokorrean txikiak dira eta bost zentro baino gutxiago kudeatzen dituzte aldi berean.

3.4. Gipuzkoako pertsona nagusiei bideraturiko zerbitzuen eskaintza

Analisi orokorretik pertsona nagusien alorrera igaroz, lau dira Eustat-ek aztertzen dituen zerbitzu edo erakunde-mota nagusiak: i) pertsona nagusien elkarteak, ii) egoitzak, iii) eguneko zentroak eta iv) aisialdirako zentroak edo zahar-etxeak. Lehen argazki bat emateko, titulartasunaren banaketa zerbitzuz zerbitzu honakoa litzateke:

Grafikoa 9. Gipuzkoako pertsona nagusiei bideraturiko zentrozen banaketa, titulartasuna eta zerbitzu-motaren arabera, 2009

	Guztira	Elkarteak	Eguneko zentroak eta zahar etxeak	Egoitzak
■ Publikoa	207	0	128	77
■ Mozkin asmorik gabekoa	128	83	20	24
■ Enpresa pribatua	38	0	16	22

Iturria: Eustat, Gizarte Zerbitzuen eta Gizarte Ekintzaren gaineko Estatistikak, 2009.

Lehen taula honetatik ondoriozta daiteke publikoak direla zentro gehienak, baina zerbitzu bakoitzaren analisi xehatuagoak argazki ezberdinak eskaintzen ditu: elkarten artean denak, espero izatekoa denez, dira mozkin asmorik gabekoak; beste muturrean, zaharren egoitzak nagusiki publikoak dira titulartasunez, baita eguneko zentro eta zahar-etxeak ere, baina horien bilakabidearen analisi berezituak, azpi-talde ezberdinak sortzen ditu.

Taulan jasotzen denez, elkarten eta zahar-etxeen egoera nahiko egonkor mantendu da azken urteetan, lehen horien kasuan denak mozkin asmorik gabekoa direlarik, eta bigarrenengoak aldiz nagusiki publikoak. Bi erakunde-mota horiek badute, halaber, beren garrantzia Gipuzkoako elkartegintzari dagokionean pertsona askoren elkargune baitira: elkarten kasuan 90.971 pertsona nagusi bazkide dira eta zahar-etxeetan 17.189 plazentzako gaitasuna metatzen da.

Taula 3. Gipuzkoako pertsona nagusiei bideraturiko zentrozen bilakabidea, titulartasuna eta zerbitzu-motaren arabera, 2005-2009

Elkarteak			
	Publikoa	Mozkin asmorik gabea	Enpresa pribatua
2005	0	80	0
2009	0	83	0
Egoitzak			
2005	59	22	16
2009	77	24	22
Eguneko zentroak			
2005	37	8	6
2009	37	10	16
Aisialdirako zentroak (zahar-etxeak)			
2005	91	10	
2009	91	10	

Iturria: Eustat, Gizarte Zerbitzuen eta Gizarte Ekintzaren gaineko Estatistikak, 2009.

Lehen bi horiek bazter batera lagata, egoitza zentrozen eta eguneko zentrozen kasuan bilakabide ezberdina izan dutela ageri da: lehenengoan kasuan, zentro publikoen hazkunde nabarmena egiaztatzen da (18 zentro berri 2005-2009 urte artean), mozkin ez bestekoak bere horretan mantendu direlarik kasik eta enpresa pribatuak ere gehitu egin dira (8 zentro berri). Eguneko zentroekin berriz hazkundea enpresa pribatuen eskutik etorri da (10 zentro berri) gainerakoak bere horretan mantendu direlarik.

Horieta bakoitzaren analisisan plaza zein langileen inguruko datuak gehitzeak bestelako argibideak ematen ditu:

Taula 4. Gipuzkoako pertsona nagusiei bideraturiko egoitza eta eguneko zentroak, plazak eta erabiltzaileak, titulartasunaren arabera, 2009

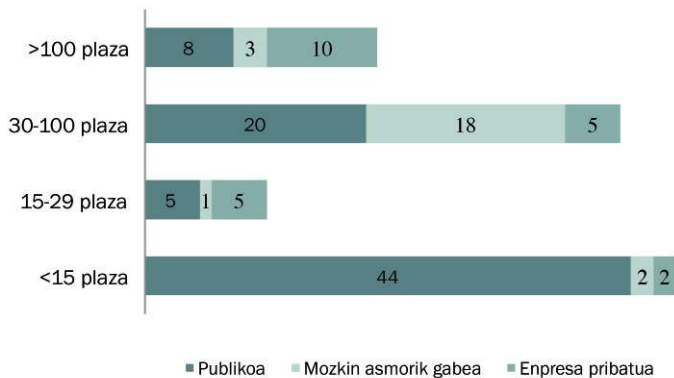
	Publikoa	Mozkina asmorik gabea	Enpresa pribatua	Guztira
Egoitzak				
Zentroak	77	24	22	123
Plazak	2.560	1.615	1.716	5.881
Erabiltzaileak	2.355	1.576	1.471	5.422

	Publikoa	Mozkina asmorik gabea	Enpresa pribatua	Guztira
Eguneko Zentroak				
Zentroak	37	10	16	63
Plazak	739	327	497	1.663
Erabiltzaileak	629	307	390	1.326

Iturria: Eustat, Gizarte Zerbitzuen eta Gizarte Ekintzaren gaineko Estatistikak, 2009.

Zentrozen titulartasunaren analisia horien plaza eta erabiltzaile gaitasunarekin gurutzatuz gero, ordea, erakunde pribatuena da (mozkin asmodun zein asmo gabe) plaza kopuru handiena, eta beraz, zentro kopuruan gutxiago izan arren, gaitasun handiagokoak direla pentsatu behar litzateke. Egoitzen kasurako jarraian aurkezten dugun taulak egiaztatu egingo luke aipaturiko hipotesia:

Grafikoa 10. Gipuzkoako pertsona nagusiei bideraturiko egoitza-zentrozen banaketa, plaza kopurua eta titulartasunaren arabera, 2009

Iturria: Eustat, Gizarte Zerbitzuen eta Gizarte Ekintzaren gaineko Estatistikak, 2009.

Espero zen moduan, zentro publikoen nagusitasuna plaza gaitasunik baxueneko zentroetan ematen da modu nabarmenenean, 15 plazatik beherakoen artean gehiengo osoa baitira. Plaza gaitasunean gora joan ahala, proportzionalki erakunde pribatu eta mozkin asmorik gabekoen garrantzia handitzen doa, zentrorik handienetan gehiengoa direlarik. Kasu guztietan ordea, zentro publikoak gehiago dira mozkin asmorik gabekoak baino.

4. HIRUGARREN SEKTOREAREN GARRANTZIA ETA ETORKIZUNEKO ERRONKAK: ANALISI KUALITATIBOA

Analisi kuantitatiboak frogatu du hirugarren sektoreak izan baduela bere tokia Gipuzkoako pertsona nagusien gizarte-zerbitzuen esparruan, nahiz eta ikuspegi dinamiko batetik begiraturaz, ez dirudien azken urteetako joerak eta etorkizuneko igurikapenak oso esperantzatsuak direnik hirugarren sektorearen garapenerako. Analisi horiek guztiak izaera kualitatiboko teknikak baliatuz kontrastatu nahi izan dira, jarraian jorratuko dugun argudio lerroari eutsiz⁴.

Lehenik eta behin, argi geratzen da gure zaintza ereduak, nagusiki informala izanik ere, zinez eredu misto bati erantzuten diola, bertan gizarte-egitura guztiek parte hartzen baitute, bai estatuak, bai merkatuak eta baita hirugarren sektoreak ere, nahiz eta bakoitzak esangura ezberdina izan. Gizarte Zerbitzuen 12/2008 legeak ere sistemaren izaera misto honen aitortza egitea du xede, berri emaila honek dioen moduan:

[...] el reconocimiento de ese modelo mixto con especial papel para el tercer sector en nuestro entorno tiene varias explicaciones. Una explicación es precisamente el desarrollo tardío del estado de bienestar. [...] Y el hecho de que cuando se empieza a organizar, cuando se empieza a desarrollar ya había una iniciativa social al menos en algunos ámbitos, bien por asociaciones de familiares, bien por la iglesia o por otro tipo de agentes, pues bueno ha hecho que en el ámbito de los servicios sociales este tercer sector gozara de una legitimidad, a la hora de no ser sustituido, sino de ser apoyado, ¿no? (A1)

Legeak, hortaz, aitortza berezia egiten dio hirugarren sektoreari hau ongizate-estatuaren aurrekari eta neurri handi batean honen sortzaile ere izan delako, eta horren lekuko dira historiko eta lege ezberdinen bitartez herri-erakundeetatik hirugarren sektorearen alde garatu izan diren diskriminazio positiboko neurriak. Neurri horiek, azken buruan, beren justifikazioa hirugarren sektorearen izaera bereizgarri batean dute oinarri:

[...] la justificación viene por el valor social añadido que aportan las entidades del tercer sector, es decir, de alguna manera entidades que se autolimitan en la obtención del lucro, o que incorporan personas con dificultades de empleabilidad o promueven la participación, aportan un valor social añadido que debe ser reconocido por los poderes públicos y que se traduce en una discriminación positiva que les permita no tener que competir entre comillas en pie de igualdad con la empresa con ánimo de lucro. (A1)

4. Jarraian eranstean diren elkarrizketa guztiak 2011ko Martxo eta Apirila bitartean egin ziren. Elkarrizketatuen ekarpenak erreferentziatzeko baliaturiko kodeek honako azalpena dute: A letraz herri-erakundeetako arduradunak adierazten dira: A1, Eusko Jaurlaritzako goi-kargu politikoa da, A2 Gipuzkoako Foru Aldundiko goi-kargu politikoa eta A3 Donostiako udaleko teknikari goi-karguduna. B letraz hirugarren sektoreko erakundeetako arduradunak adierazten dira: B1 fundazio bateko arduraduna da eta B2 eta B3 enpresa kooperatiboei loturiko pertsonak dira; C letraz erreferentziatuak gizarte zerbitzuetan adituak diren profesionalak dira, bai C1 eta baita C2 ere, gizarte zerbitzuen analisian espezializaturiko bi informazio eta dokumentazio zentronen arduradunak dira.

Izaera bereizgarri horiek, gainera, erakunde bereziki aproposak bilakatzen ditu gizarte-zerbitzuena bezalako esparru batean jarduteko, praktika hauetan erakunde publiko zein pribatu kapitalistek baino eskarmentu handiagoa izateaz gainera, bereziki praktika egokitzat jotzen baitira gizarte-zerbitzuak eraginkorki kudeatzeko.

[...] pero tiene también ventajas, desde el punto de vista de los servicios, del control de los servicios por parte de los usuarios, de la participación de los usuarios en su diseño, o de integración en la propia dinámica de la asociación de capacidad de detectar necesidades, promover iniciativas que en ese momento no forman parte del catálogo, dar una respuesta integral a ese conjunto de personas, de que perciban en la misma entidad servicios de responsabilidad pública y otros que tienen que ver más con la gratuidad, la cercanía y que no están mediados por ningún interés económico ni profesional, etc. (C1)

[...] una empresa sin ánimo de lucro tiene más dinero para poderlo dedicar, y para poder invertir en el día a día, y por tanto poder ser mejor. O para poder invertir en análisis y estudios, investigaciones que puedan ayudar a mejorar. Porque la inversión va toda dirigida a la mejora del servicio, ¿no? (B1)

Balizko abantaila horiek, ordea, kasuan kasu hirugarren sektoreak izaniko bilakabidearen arabera garatu izan dira, Gipuzkoan oso disparekoa izan baita sektore honek gizarte-zerbitzuen alor bakoitzean izaniko profesionalizazio maila. Arestian kuantitatiboki frogatu den bezala, hirugarren sektoreak garapen askoz ere apalagoa izan du pertsona nagusien esparruan, esaterako, desgaitasunen bat duten pertsonen esparruan baino, eta askoz ere forma enpresarialagoak ageri ditu, esaterako, gizarte-bazterketan diren pertsonen mesedetan diharduten eragileen aldean.

[...] Eta gero eduki dituzte bilakaera ezberdinak segun eta ze sektore. Diskapazidade munduan da hobeto ikusten dena, nola profesionalizatu dan, nola kalidadez hobetzen joan diran, zentzu horretan nola lobby indartsua bihurtu diran, zerbitzu oso kalidadeko zerbitzuak ematen ta nahiko bilakaera potentea eduki dutela ez? Hor bilakaera ba bueno, profesionalizazioaren bilakaera izan da. Eta gero daude beste bi sektoreak, batez ere ez? hola, en grandes rasgos, esklusioarena ez duela profesionalizazio hori eduki, ez du hainbeste laguntza publiko eduki, askozaz ere militanteagoa dela eta incluso ideologia bat edo erlijio bat hor atzean, eta bueno bere bilakaera ez da horren argia izan. Indartu egin da urteetan ez? baina hor askoz ere ahulagoa da, atomizatuagoa eta ahulagoa. Eta gero dago zaharren mundua, eta zaharren munduan hirugarren sektorea kanpoan egon da, ia-ia, Hurkoa eta adibide batzuk kenduta, hor bere lekua hartu dute enpresa pribatuek, en todo caso. Hor ez da egon una iniciativa popular, ez besteetan egon dan moduan. (C2)

Pertsona nagusien esparruan beraz, hirugarren sektoreko erakundeak, hots, mozkin asmorik gabeko erakundeak, hirugarren sektoreko praktiketatik nahiko urrunduak ageri dira, eta hargatik sortzen dira halako zalantzak sektorearen gain herri-erakundeetatik historikoki egin izan diren diskriminazio positiboko neurrien inguruan.

Baina karo arazua da nola baieztatzen dozu, nola frogatzen dozun benetan diskriminazio positibo hori eitzen dotzazun enpresa edo entidade hori benetan irabazi asmorik gabekoa dan. (B2)

Sí, sí, hay empresas mercantiles que hacen fundaciones, y asociaciones sin ánimo de lucro. No voy a criticar pero, está claro que las fundaciones, es no lucrativa pero ya me gustaría a mí el sueldo que tiene el gerente de... [fundazio bat aipatzen du], porque claro puede haber derivaciones todas las que quieras. Osea no es lucrativa pero por otro lado pues te estás aprovechando de que al final los resultados los dejas donde los dejas, a base de haber incrementado o de haber hecho el reparto de resultados de otra forma, no? (B3)

Dena den, herri-erakundeetako ordezkarietara diskriminazio positiboko neurrien inguruan galdetu zaienean, erantzunak ez dira forma juridiko konkretu batzuk sustatu nahi izatearen zentzuan joan, hirugarren sektoreari lotu izan zaizkion praktika konkretuak bultzatzearen alde baizik.

Pero yo creo que en prestación de servicios hay cuestiones más relevantes que la naturaleza jurídica de la entidad. Esa es mi opinión. A mí no me parece que tenga que ser absolutamente determinante la forma jurídica de la entidad, sea, ponga en los estatutos que tenga ánimo de lucro o no, creo que hay factores más relevantes. (A2)

Y tanto los requisitos de acceso como las medidas de discriminación positiva tienen que ver con prácticas que a la postre caracterizan, en mayor medida, habitualmente, no siempre, a las organizaciones del tercer sector. Pero no por una determinada figura jurídica, no por el hecho de tener carácter no lucrativo, de ser asociación, fundación...sino prácticas, que también si quisiera podría garantizar una empresa. Por ejemplo la reinversión del beneficio en la actividad. Eso es al final el carácter no lucrativo, pero no está asociado a la figura jurídica, sino a la práctica en sí. Y como esa muchas otras. Por ejemplo la permanencia. (C1)

Etorkizuna beraz, argi ilunez beterik agertzen da hirugarren sektoreko erakundeentzat. Alde batetik, azken urteetako bilakabidearen inguruko datuek endekatze bidean den sektore bat erakusten dutelako, zentro publiko zein pribatuaren aldean apenas hazten ari dena. Bigarrenik, herri-erakundearen aldetik sustapen politikak ere kuestionatzen eta birplanteatzen ari direlako. Zentzu horretan, herri-erakundeek historikoki hirugarren sektoreko erakundearen alde izan duten praktika hori orientabide berriak hartzen ari da, aipaturiko bi arrazoiak tarteko: alde batetik hirugarren sektoreak gero eta enpresa-gaitasun apalagoa ageri duelako eta beste aldetik sustapen politikak praktika konkretu batzuk egiaztatzen dituzten ezein enpresen mesedetan bidera litezkeelako.

Aldaketa horiek guztiek zalantza eta galdera berriak sortzen dituzte hirugarren sektorearen funtzio eta etorkizuneko garapen aukeren inguruan. Galderak, bereziki kontuan hartzekoak dira boluntariotzaren esparruari dagokionean, legeak argi bereizten baitu zein zerbitzu eman litezkeen eta zeintzuk ez boluntario bidez, eta beraz, horren arabera diseinatzen baitu zerbitzu horietako bakoitzaren finantzazio eredua.

[...] legeak ekartzen duen gauza bat da kontsolidatu egiten dela los servicios de responsabilidad pública, ez? Ta hor hortako dago katalogoa eta kartera. Ta zerbitzu horiek berdin da nork ematen dituen, pribatuak, publikoak, son de responsabilidad pública, [...] eta hoiiek eukiko dituzte kobertura exigentzia batzuk, ratio exigentzia batzuk, kalitate exigentzia batzuk, eta abar. Ta dirua horretara joango da ze hori da legeak betetzera behartzen duena, ez? (C2)

Voluntariado en la prestación de servicios de responsabilidad pública ni por el forro. Porque históricamente las entidades del tercer sector han hecho un trabajo muy importante para que estos servicios se consoliden como servicios de responsabilidad pública, aunque ellas participen en su gestión. No se trata de dar pasos atrás. (C1)

Aber, distingitu egin behar da. Zerbitzuak sekula ezta bolondresen bidez ematen, osea, nik uste dut gizarte-zerbitzuen esparruan bolondresek lan handia egin dutela eta hori inork ez du ukatzen, [...] baina gaur egun administratibotatik erakundetara edo beste hirugarren sektoreko enpresa hauetara dijoazen diruak ez dijoaz bolondresak eustera, dijoaz profesionalak eustera, eta profesionalak bai ekipo teknikoak, eta bai arreta zuzeneko pertsonak. [...] (A3)

En este momento yo te diría que estamos en un sector un poco acoplejado. Acoplejado porque como hasta ahora ha sido un poco más voluntarismo que profesionalismo entonces queremos pelear por hacer las cosas de un modelo muy profesional, pues no entendemos muy bien todavía, ni sabemos, las diferencias entre lo que es trabajo del trabajador y trabajo del voluntario. Y entonces ante eso y al miedo de que un voluntario acceda a un puesto trabajo laboral, pues en lugar de tener ahí un equilibrio todavía no hemos llegado a ese equilibrio. Entiendo que entonces hay más rechazo al voluntariado [...] (B1)

5. AZKEN KONKLUSIOAK ETA ETORKIZUNEN IKERKETA LERRO POSIBLEAK

Orain arte eginiko analisi guztien ondorio nagusi gisa honakoak nabarmenduko genituzke.

Lehenik eta behin, gure zaintza-erregimenaren ikuspegi orokor batetik abiatuz, hau da, esparru publiko eta pribatuaz gain, informala ere kontuan hartuz, Euskadiko zaintza-erregimena Espainiakoa eta Europa hegoaldeko herrialdeen eredu familiaristaren sokakoa da: esparru informal-familiarra da alde handiz zaintzen bolumen handiena beregain hartzen duena, eta azken urteetako garapenak, zaintza pribatu partikularren erabilera zerbitzu publikoen gainetik garatzea ekarri du. Estaldura publikoa handitu egin den arren, Mendekotasun Legearen aplikazioan prestazio ekonomikoen alde harturiko bideak zaindare partikularren erabilera handitu du gainontzekoen gainetik. Azken baliabide honek, esparru familiarren kargak apur bat arintzen lagundu duen arren, zerbitzu publikoen hedadura uzkuratzea eragin du, zaintza eskari errealearen benetako dimentsioa ezkatzea ekarri baitu.

Testuinguru honetan, Euskadin zein Gipuzkoan azken urteetan pertsona nagusiei bideraturiko gizarte-zerbitzuen eskaintzan erakunde publiko, pribatu zein mozkinen bestekoek izaniko portaerak nahiko nabarmenak dira. Zentro kopuruari dagokionean, Gipuzkoan bezala Euskadin ere, zentro berri gehien titulartasun publikokoak zabaldu dira. Hori hala izanik ere, bigarren hazkunde absoluturik handiena titulartasun pribatuko zentroyen eskutik etorri da, eta horien presentzia duela 15 urte hutsaren hurrengo izanik, erlatiboki hazkunderik esanguratsuen izan duten erakundeak lirateke. Mozkinen besteko erakundeen dagokienean berriz, termino absolututan apenas izan duten hazkunderik eta beraz, proportzionalki, 1995. urtean Euskadiko zentro guztien %60 izatetik, 2007an %38 izatera igaro dira.

Azken urteetako bilakabideak hirugarren sektoreko erakundeen endekatze prozesu bat agerian uzten badu ere, oraindik orain hirugarren sektoreak pertsona nagusiei bideraturiko zerbitzuetan ageri duen presentzia ez da baztertzeko modukoa. Batez ere Gipuzkoan. Zerbitzuen finantzazio-ereduaren analisisan argitu den moduan, irudi luke Euskadin hiru eredu ezberdinen arabera garatu izan direla hiru herrialdeak: Araban zentro publikoak sostengatzera bideratu da esfortzu publikoaren gehiengoa, Bizkaian erabiltzaileen eros ahalmena indartzeko diru-laguntzen bidea da gaur arte gehien jorratu dena, eta Gipuzkoan berriz, zerbitzuak eta plazak ituntzeko estrategia da bereizgarri dena, batik bat, hirugarren sektoreko erakundeekin itunduz zerbitzuok.

Hargatik Gipuzkoan oraindik orain hirugarren sektoreak badu bere esangura: pertsona nagusiei bideraturiko zerbitzu guztiak kontuan hartuz, erakunde gehien mozkinez bestekoak dira. Kudeaturiko zentro kopuruari dagokionean publikoen atzetik kokatuko lirateke, baina pribatu kapitalistek halako lau zentro kudeatzen dute mozkinez bestekoek. Erakunde eta zentro kopuruaren analisi honek ordea, beste errealitate garrantzitsu bat ezkututzen du: hirugarren sektoreko erakunde gehienek 5 langile dituzte eta zentro bakarra kudeatzen dute, hots, zentro publikoekin batera, eskaririk apalenetako zerbitzuetan kontzentratuak daude. Erakunde pribatu kapitalistak, kontrara, askoz ere erakunde gutxiago izan arren eta askoz ere zentro gutxiago kudeatu arren, gaitasunik handieneko zentroen kudeaketan nagusitasunezko papera jokatzeko dute. Bizkaia eta Arabaren kasurako analisi kuantitatibo propiorik egin ez dugunez ez genuke antzeko konklusiorik ateratzen ausartu nahi. Irudipena dugu, dena den, abiapuntuko egoerak hiru lurraldeetan ezberdinak izan arren, beste bi lurraldeotan ez baitu hirugarren sektoreak Gipuzkoan duen tamainako nagusitasunik ageri, azken urteetako joera nagusiak ez direla oso disparekoak izan, hots, hirugarren sektorearen endekatzea eta erakunde publiko eta pribatu kapitalisten hazkundera direla gehien nabarmenduko diren joerak.

Analisi kuantitatiboak agerian utzitako emaitza horiek, metodo kualitatiboak erabiliz lorturiko analisiekin osagarriak dira. Lehenik eta behin ikusi da gizarte-zerbitzuen beste esparru batzuekin alderatuz, pertsona nagusia dela hirugarren sektoreak garapen gutxien izan duen alorra, espezializazio maila apalena lortu duena. Era berean, tradizionalki herri-erakundeen aldetik hirugarren sektorea bultzatzeko politika publikoak nagusi izan badira ere, geroz eta gehiago dira neurri horiek zalantzan jartzen dituztenak, mozkinez besteko figura juridikoak diskriminatu beharrean, enpresa-praktika konkretu batzuen aldeko neurriak eskatuz.

Bi datu horiek gurutzatuz, beraz, hirugarren sektorea bidegurutze argian dela ondorioztatzen da: merkatu baldintzen arabera, enpresa-egitura zaharkitu eta gaitasun apalekoak direla dirudi, eta herri-erakundeen aldetik jasotako babesari dagokionean, badirudi etorkizunera begirako politika publikoak beste enpresa-egitura batzuk sostengatzera ere bideratuko direla. Gizarte-zerbitzuen Euskadiko azken legeak argi zehazten du hori: finantzazio publikoa erantzukizun publikoko zerbitzuetan jotako zerbitzu espezializatuak finantzatzera bideratuko da, eta beraz, boluntario elkartearen bidez emaniko zerbitzu osagarri horien finantzaketa kinka larrian geratzen da. Gizarte-zerbitzuen sistemaren heldzearen

ondorio naturalak lirateke horiek: herri-erakundeek soilik finantzatzea Gizarte Zerbitzuen Katalogoan barneraturiko zerbitzuak, eta zerbitzu horiek, kudeaketa gaitasun garrantzitsua duten enpresen bidez ematea.

Marraturiko testuinguru honetan begien bistakoa da hirugarren sektoreak esparru honetan esanguratsu izaten jarraitzeko segi beharreko ibilbidea: alde batetik, enpresa-egitura indartsuago eta espezializatuagoak izatera jo beharko dute, eta beste aldetik, boluntariora lanetan diharduten elkarteek, beren finantzazio-bideak dibertsifikatzea beste erremediorik ez dute izango. Bi horiek izan litezke, gure iritzian, etorkizuneko ikerketa ildo nagusietako bi: alde batetik, hirugarren sektoreko enpresen profesionalizazio bidean, Gizarte Ekonomiak eskain ditzakeen erreferentzia berrien analisia legoke. Beste aldetik, elkarte boluntarioen logiken birkontzeptualizatzeko bat ere araka liteke, zerbitzu espezializatuen horniketan baino, gizarte sareetan eta gizarte mugimenduen esparruarekin lotura sendoagoa bilatzea eskatuko lukeena.

Mozkinez besteko enpresen derrigorrezko profesionalizazio honen bidean, bereziki interesgarria iruditzen zaigu Gizarte Ekonomiaren munduak eskaintzen duen erreferentzia, alderdi ekonomiko eta sozialak uztartzeko gai den enpresa-ereduen multzoa den neurrian. Gipuzkoan, esate baterako, Mondragon Taldeko Gestión de Servicios Residenciales kooperatibak egniko planteamendua eredu posibleetako bat da. Bizkaian, Servicios Sociales Integrados kooperatibak eskaintzen duena ere oso kontuan hartzekoa dela deritzogu. Sektorea kooperatibizatze eredu ezberdinak aztertu behar lirateke eta agian berriak irudikatzen asmatu: zaintzaile partikularren ekimenez osaturiko lan elkartuko kooperatiba sozialena, esate baterako. Era berean, interesgarria litzateke analisi horiei nazioarteko errealitateen ikuspegia ere eranstea, esaterako Italian kooperatiba sozialen bidez kudeaturiko gizarte-zerbitzuen sarea erreferentzia puntu interesgarria izan baitaiteke hemen egituratu beharreko ereduaren diseinuari begira.

6. BIBLIOGRAFIA

- AURTENETXE, J. L.; ARRIOLA, M. J.; AURREKOETXEA, M; BELOKI, U.; DÍAZ DE CORCUERA, E. "Zaintza informala Euskal Autonomia Erkidegoan: zaintzaileen premiak". En: *Revista Zerbitzuan*, 43, 2008; 91-117.
- BETTIO, F.; PLANTENGA, J. "Comparing Care Regimes in Europe". En: *Feminist Economics*, 10 (1), 2004; 85-114.
- CARRASCO, C.; RODRÍGUEZ, A. "Women, Families and Work in Spain: Structural Changes and New Demands". En: *Feminist Economics*, 6 (1), 2000; 45-57.
- CERVERA, M; HERCE, J. A; LÓPEZ, G; RODRIGUEZ, G.; SOSVILLA, S. *Informe final del grupo de expertos para la evaluación del desarrollo y efectiva aplicación de la ley 39/2006 14 de diciembre de promoción de la autonomía personal y atención a las personas en situación de dependencia*, 2009. <http://www.imsersomayores.csic.es/documentacion/biblioteca/registro.htm?id=53313>.
- ESPING-ANDERSEN, G. *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*, Ariel, Bartzelona, 2000.

- ; GALLIE, D; HEMERICK, A.; MYLES, J. *Why We Need a New Welfare State*. Oxford University Press, Oxford, 2002.
- EUSTAT. *Estadística de Demanda de Servicios Sociales / Necesidades Sociales 2006 (EDSS-Necesidades Sociales)*, Eusko Jauriaritza-Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz. 2006.
- HOCHSCHILD, A. R. “Las cadenas mundiales de afecto y asistencia y la plusvalía emocional”. En: GIDDENS, A. eta HUTTON, W. (ed.), *En el límite: La vida en el capitalismo global*, Tusquets, 2001; 187-208.
- IMSERSO. “Cuidados de larga duración a cargo de la familia. El apoyo informal”. En: IMSERSO, *Libro Blanco de la Dependencia*, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. 2005.
- IOÉ KOLEKTIBOA. *Mujer, inmigración y trabajo*, Instituto de Migraciones y Servicios Sociales, Madrid. 2001.
- LARRAÑAGA, M; JUBETO, Y. “Ordaindutako zaintza lanen inguruko hausnarketa: EAE-ko kasua”. En: *Lan Harremanak*, vol 18, 2008; 117-136.
- MIER, I.; ROMEO, Z.; CANTO, A.; MIER, R. “Interpretando el cuidado. Por qué cuidan sólo las mujeres y qué podemos hacer para evitarlo”. En: *Revista Zerbitzuan*, 42, 2007; 29-38.
- PÉREZ DE OROZCO, A. “Amenaza tormenta: la crisis de los cuidados y la reorganización del sistema económico”. En: *Revista de Economía Crítica*, 5, 2006; 7-37.
- PRECARIAS A LA DERIVA. “De la precarización de la existencia a la huelga de cuidados”. En: VARA, M. J. (ed.) *Estudios sobre género y economía*, Akal, Madrid. 2005.
- RODRÍGUEZ CABRERO, G. *El Estado del Bienestar en España: debates, desarrollo y retos*, Editorial Fundamentos, Madrid. 2004.
- ROGERO GARCÍA, J. *Los tiempos del cuidado. El impacto de la dependencia de los mayores en la vida cotidiana de sus cuidadores*. Colección Estudios Serie Dependencia, IMSERSO, Madrid. 2010.
- SANCHO, M. (zuz.). *Estudio sobre las condiciones de vida de las personas mayores de 60 años en la Comunidad Autónoma del País Vasco, ECVPM-Euskadi 2010*, Documentos de Bienestar Social, Enplegu eta Gizarte Gaietarako Saila, Eusko Jauriaritza-Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz. 2011.
- SIIS-Centro de Documentación y Estudios / Dokumentazio eta Ikerketa Zentroa. V. *Informe sobre la Situación de los Servicios Sociales en la CAPV*, Consejo Vasco de Bienestar Social. Eusko Jauriaritza-Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz. 2006.
- . VI. *Informe sobre la Situación de los Servicios Sociales en la CAPV*, Consejo Vasco de Bienestar Social. Eusko Jauriaritza-Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz. 2007a.
- . “Dependencia y demanda de servicios sociales en Euskadi: una lectura a partir de la Estadística de Demanda de Servicios Sociales”, *Revista Zerbitzuan*, 42, 2007b; 115-137.
- . VIII. *Informe sobre la Situación de los Servicios Sociales en la CAPV*, Consejo Vasco de Bienestar Social. Eusko Jauriaritza-Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz. 2009b.